

DEVI. KOMENTARI PRIZAK

zastupljenosti broja iz 101,0% u odnosu na prethodnu godinu (100,0%) u ukupnom broju službenika u Bosni i Hercegovini. U 1948 godini u službenicima u Bosni i Hercegovini bilo je 40,0%, a u ukupnom broju aktivnog stanovništva 13,33%. U Bosni i Hercegovini u 1948 godini službenici su povećali broj radnika za 29,85% (ovaj njihov broj iz 1947. godine u odnosu na ukupnom broju stanovništva je 5,96%, odnosno 3,33% u odnosu na broj aktivnog stanovništva).

U 1948 godini Sarajevo ima 3.711 službenika, odnosno 1,07% u ukupnom broju službenika Jugoslavije i 30,10% u ukupnom broju službenika Bosne i Hercegovine. Njihov broj u ukupnom broju stanovnika Sarajeva iznosi 11,34%, a u ukupnom broju aktivnog stanovništva 22,37%. U 1948 godini broj službenika u Sarajevu je 24.430, ili 3,31% u ukupnom broju službenika Jugoslavije, odnosno 28,24% u ukupnom broju službenika Bosne i Hercegovine. Njihov broj u ukupnom broju stanovnika Sarajeva je 21,47%, a u ukupnom broju aktivnog stanovništva 40,93%. Dok se u Jugoslaviji broj službenika u 1948 godini povećava za 155,75% u odnosu na broj službenika iz popisa 1931. godine, u Bosni i Hercegovini za 159,16%, u Sarajevu je povećan povećanja 190,45%, što predstavlja više od jugoslavenskog prosjeka za 24,89%, a od prosjeka Bosne i Hercegovine za 11,20%.

Ovu, prema nepotrebno, pogled na glavne elemente ekonomske i socijalne strukture stanovništva Sarajeva dovoljan je da ukaze na njene osnovne obilježje. Na osnovi podataka popisa iz 1948. godine Sarajevo je plemenitije grad službenika, koji od svih ostalih socijalnih grupa najviše učestvuje u ukupnom broju stanovništva. Broj službenika i lica izdržanih od njih iznosio je u 1948. godini 47.376, ili 41,81% u ukupnom broju stanovništva. Kad bismo imali podatke o broju službenika i lica izdržanih od njih u socijalnoj grupi pensionera (kojih je u 1948. godini bilo ukupno 5.780), računamo da bi se ovaj relativni broj povećao bar za dva procenta. Iza službenika dolaze radnici i lica održavana od njih sa brojem od 40.264, ili 35,35% u ukupnom broju stanovništva, a poslije toga dvadeset ostalih socijalnih grupa sa udjelom od 23,84% u ukupnom broju stanovništva. Iz dva razloga moralo je doći do povećanja broja službenika, a time i do ovakve socijalne strukture Sarajeva u 1948. godini. Prvi, godine 1948. Sarajevo je centar čitave Bosne i Hercegovine iz čega se sa punim kompetencijama rukovodi privrednim i društvenim životom Republike, dok je 1931. godine Sarajevo bilo banovinski centar sa mnogo manjom administrativnom teritorijom, minimalnim nadležnostima u svim poslovima uprave i nerazvijenim aparatom državnih službenika za potrebe privrede. Drugi razlog da broj u 1948. godini u Sarajevu se nije osjetio jači privredni razvitak koji je poslije toga obilježen podizanjem nekoliko novih industrija, proširanjem obradiva i zanatstva. Osim toga, iz okolnosti da Sarajevo u 1948. godini bilježi veći procent povećanja službenika prema 1931. godini od onoga koji ima Jugoslavija i Bosna i Hercegovina ne smije se prenatiti za zaključak da je u njemu bilo dugo mjesto većem broju službenika od potrebnog prije nego što se izvrše sve potrebne socijalne i uporednje razvika Sarajeva u odnosu Bosne i Hercegovine i Jugoslavije u razdoblju prije i iz 1931. do 1948. godine.

U razmatranom popisu stanovništva, kao rezultat potrebnog razvika koji je Sarajevo imalo od 1948. godine, može se i pravo pre-

desaviti povrat broja radnika, ali se i ovakvo nije spoznalo broj službenika, tako je u odnosu na broj koji postoji u ovom gradu. To se može vidjeti iz 1948. godine ukupno uključujući broj svih stanovnika koji su bili u Bosni i Hercegovini. Stoga se može očekivati da će stanovništvo Sarajeva u 1948. godini imati brojke nešto veće od onih koji su imali u 1948. godini.

Na osnovi ovog prvog stava može se činiti zaključak da je potrebno dovesti u skladu sa potrebama i perspektivama potreba Sarajeva kao privrednog i kulturnog centra za potraženi potrebama Sarajeva kao grada koji nije samo mogućnost da podigne ni za nekoliko dana stanovništvo potraženo stambene i komunalne kapacitete niti ima odgovarajuću ekonomsku osnovu koja bi mu omogućila u sadašnjem trenutku tekuću izgradnju. Sadržaj ovog pitanja nije u infrastrukturu i ljudstvo izgradnje materijal i kulturnih uslova, koje treba razvijenosti da se može riješiti zajedno, nego u izgradnju privrednih, proporcija između općeg razvika u ovom gradu i potreba Sarajeva sa ekonomskim podlozima, koje će mu omogućiti izgradnju i postavljanje na kulturnom polju. Za razvitak u ovom gradu, na osnovi sadašnje ekonomske snage Sarajeva i disproporcija između stambenih i kulturnih komunalnih kapaciteta i potreba povećanog broja stanovnika nemoguće je očekivati istovremeno jednake uslove. Pored toga, Sarajevo mora na misli i da pronalazi mogućnosti gdje da upotrijebi višak postojećih i buduće radne snage, čije ovo obavezno zahtijeva da se u sadašnjem budućnosti moraju stvoriti uslovi za jedan veći privredni razvitak Sarajeva, na osnovi kojeg će se brže i uspješnije moći da riješi pitanje njegove izgradnje.

2) Privredno pitanje

Poslije oslobođenja, i to uglavnom od 1948. godine, u podizanju privredne proizvodnje je napredak gotovo u svim njenim oblastima. Od 41 industrijske preduzeća, 16 ih je podignuto poslije rata. Istina je i inače dosta malih preduzeća. Njihov društveni bruto proizvod u visini od 1.453 miliona dinara predstavljaju 50% društvenog bruto proizvoda industrije, odnosno 12% društvenog bruto proizvoda cijele gradske privrede svih struktura stanovništva po dobu narosti. Ipak, to se upoređuje je vrijeno na osnovi pretpostavke da je predratna industrija proizvodila onoliko vrijednosti koju će proizvesti u 1953. godini. Poslije industrije, jači napredak je postignut u obradiva i zanatstvu. Zbog koncentracije zanatskih radnji u socijalističkom sektoru, broj zanatskih radnji je manji od predratnog, ali je broj zaposlenih lica u zanatstvu odavno veći. Dok je 1938. godine na obilježju zanatstva imalo 1.762 zanatske radnje sa 4.002 zaposlenih lica, zajedno sa vlasničkim radnjama u 1952. godini na širem teritoriju Sarajeva ima 1.962 zanatske radnje sa 6.804 zaposlenih lica, uključujući vlasničke radnje, što predstavlja povećanje broja zaposlenih u zanatstvu za 60% prema ukupnom broju iz 1938. godine.

U nekim oblastima, posebno u trgovini, ustanovljenija prema predratnom stanju. U 1948. godini u Sarajevu je bilo 1435 trgovinskih radnji svih vrsta, a na početku 1952. godine na širem području Sarajeva ima svaka 144 radnje, ili 24% od predratnog broja. Volio je opaziti u trgovinskim radnjama prethodnim poslovanjem, što je bilo od 346 u 1938. godini pa do 120 početkom 1952. godine. Iako se u ovom području

PREGLED

Vrlo važni povećati u odnosu na prethodne razdoblje, kao je očekivan da se odnosi na povećanje broja stanovnika, da osiguraju podizanje kvalitete života stanovnika.

I pored napretka koji je postignut u cjelini privredne, pred sveopćom utaje i dalje vrlo mnogo preostaje pitanja, za čije se rješavanje treba većinu sredstava namijeniti za u industriji. Većini dio građevinske industrije ima stvarno i uređaje, neka su dovoljno isporučena, kod nekih treba izgraditi nove postrojenja, jer su na svim važnim mjestima, nekih izostali ili njihova lociranja smeta izgradnji grada. Kod nekih, naročito onih manjih, kojih je u Sarajevu najviše, čiji uređaji poslije rata nisu obnovljeni, oni problemi su, iako čini da će ih se više, više ostaviti da ostanu ili smetaju proizvodnji ako bude i dalje radili sa svakim teškoćama uređajima. Pored rekonstrukcije i dopune sredstava, koja se mogu izvesti kod gotovo polovine industrijskih uređajeva, i izgradnje i sanacije ostataka objekata, također kod nekoliko proizvođača, kao grad sa preko sto hiljada stanovnika Sarajevo mora da ima još i neke industrije više komunalnog karaktera. To su klesanje stoke i okeare. Ovi objekti nisu samo važni za zadovoljenje potreba Sarajeva, nego za njihovo podizanje moraju biti zainteresovana i ostala industrijska mjesta, koja bi pomoću njih ekonomičnije riješili i svoje potrebe. Za uspostavljanje višeg nivoa razvijenosti naročito ženske radne snage, kao i ostaju viltica koji će se u godinu u godinu pojavljivati mora se misliti na podizanje odgovarajuće industrije i istovremeno i na podizanje onih drugih komunalnih radionica (pronica, kupa, fistulacija) i uvođenje suvremenijeg načina trgovanja, koje će omogućiti ženama lakše i brže obavljanje kućnih poslova.

Iako je udio poljoprivrede od 4,36% u društvenom bruto-proizvodu vrlo mali, Sarajevo mora uložiti veća sredstva za njeno unapređenje, prvo, zbog toga što je grad jako zainteresovan za cjelokupnu poljoprivrednu proizvodnju okoline, koja je danas manja od prethodne, drugo, što su rješavanja glavnih pitanja za unapređenje poljoprivrede vezana za rješavanja važnih komunalnih pitanja proširenog dijela grada. Među ostalo je najvažnije regulisanje slivova rijeke u Sarajevskom Polju, koji nam svake godine uništavaju znatne površine obradivog zemljišta i ozbiljno ugrožavaju naselja i komunalne u tom dijelu grada. Regulacija ovih tokova dala bi konačno mogućnost za navedniju vrstu svih kvalitativnih površina zemljišta u Sarajevskom Polju.

U oblasti trgovine broj prodavaonica mora se znatno povećati i unaprediti, zatim treba izgraditi nekoliko novih tržnica, jednu hladnjaču kapaciteta 300 vagona i potrebni magazinski prostor, u kome trgovina naročito oskudijeva. Jedan dio novih prodavaonica dolaze se, u novim stambenim zgradama, ali u starijim dijelovima grada kao i u distalnim naseljima mora se prije godišnje izgraditi novih zgrada za trgovinske prodavaonice. Isto tako je važna da se poveća kapacitet hotela, jer je sadašnji broj hotela veći nego što je, pogotovo u ljetnim mjesecima.

3) Izgradnja grada

Izgradnja grada Sarajevo obiluje vrlo važnim brojem težkih pitanja. Među njima najvažnije su: podizanje i unapređenje stambenog, vodoopskrbe, električne, kanalizacije sa priključkom za sveukupnu, proširenje i izgradnju komunalnih i grada i izgradnja novih komunalnih

objekata sa masovnim uslugama, podizanje i unapređenje, izmještanje vata sa naseljenim u Sarajevskom Polju, podizanje bolnica i porodila, izmještanje Mliječne i podizanje novih bolnica i ustanova vjehovnosti ovih radova, bez izostavljanja stambenih, iznosi oko pet milijardi dinara. U budućim godinama izmještanje vata od svih zgrada.

Iako je od oslobodenja u Sarajevu izgrađeno 3.023 novih stanova, nijedan problem komunalnog značaja nije tako težak kao stambeni pitanje. Na osnovi podataka kopije zarada i stanova iz decembra 1949 godine, Sarajevo je imalo 12.149 zgrada, od kojih je bilo ispravnih 1.494 ili 12%, zarado kojima je pokrivena lokacija opravka 4.094 ili 33%, zgrada kojima je pokrivena velika opravka 2.972 ili 25% i 1.439 ili 12% ostalih zgrada. U ovim zgradama bilo je 1.165.492 m² stambenog prostora, odnosno 602.338 m² sobnog prostora. U ovom broju zgrada bilo je 23.748 stanova. Sa ovom površinom sobnog prostora i površinom namjenski namjenjenog sobnog prostora od 1949 godine, u skladu sa grubom površinom usljed rješavanja zgrada, a na osnovi broja porodica i stanovništva (uključujući i privremeno nastupno stanovništvo) u Sarajevu je 1953 godine na jedan stan dolazila jedna i po porodica, a na jednu sobu tri stanovnika. Da bi se sačuvao postojeći stambeni fond (veliki rješeni je posljedica slabog materijala u preko polovine stambenih sredstava zbog toga je prosječan vijek sarajevskih zgrada 44 godine, a u 1949 godini bilo je 4379 zgrada starijih od 50 godina), mora se godišnje graditi novih 400 stanova; da bi se pokrilo manjak za postojeći broj porodica, treba novih 12.500 stanova; za novo stanovništvo usljed prirodnog priraštaja treba godišnje oko 800 stanova. Pošto se u izgrađenim dijelovima grada ne može naći dovoljno prostora za dovoljan broj novih stanova, to će njihova izgradnja biti skopčana sa velikim investicijama u komunalne svrhe (putevi, vodovod, kanalizacija itd.). Prema ovim računama, u Sarajevu bi trebalo godišnje graditi u toku 15 godina novih 2.000 stanova i usagled zajedno sa investicijama za komunalne radove godišnje oko 15 milijardi dinara.

Vodovod Tilava, na koji je dosada utrošeno 200 miliona dinara, a čije će dovršenje još stajati 400 miliona, rješava pitanje vode samo za narednih 10 godina. Pored toga ostaje i dugo pitanje vode za jedan dio područja grada. Podizanje toga Sarajevo će biti opet pred problemom, vodovoda sa Vrela Bosne, za čiju izgradnju treba oko 800 miliona dinara.

Vrlo važan problem grada je izgradnja izlaznih komunikacija i unutrašnjih komunikacija u gradu. Kao što je poznato, Sarajevo ima samo jedan izlaz na istok uskim putem preko Romanije i gotovo jedan izlaz na jug, tj. preko i zapad putem prema Ilidži. Nova izlaska komunikacije preko Boga Potoka, Rajkova, Vrata, Potok, Kosić, Čuprije i Nabirava u dužini od 33,5 kilometara treba da riješi ovo pitanje. Za izgradnju ovih komunikacija potrebno su sredstva od 700 miliona dinara. Odlaganje značajno su unapređenje komunikacija centralno mnogobrojnim naseljima koje su sa njima nepovezane. Uvođenje velikih mreža sa centrom grada treba kako nove komunikacije tako i poboljšati postojećih sredstava. Na prvom mjestu tu je pitanje izmještanja vata sa naseljenim u Sarajevskom Polju, zatim izgradnja odgovarajućih komunikacija sa ostalim velikim naseljima kao i ostali koji su spomenuti sa ovom mrežom budućih godina.

OSVRTU KOMENTARU, PIRKARI

Na ovom kraju iz ovog pitanja ne možemo se izmisliti izlaz. Jedino rješenje je da se u ovom slučaju odmah preduzme akcija. I prije nego što se počne razmišljati o pitanju izgradnje grada Sarajeva, treba se osvrnuti na to da se u ovom slučaju mora biti vrlo oprezna. U slučaju da se u ovom slučaju ne preduzme akcija, to će biti vrlo ozbiljno pitanje. Kad se misli u ovom slučaju da se mora biti vrlo oprezna, to znači da se mora biti vrlo oprezna. Kad se misli u ovom slučaju da se mora biti vrlo oprezna, to znači da se mora biti vrlo oprezna.

Ovaj, makar i lažni, pogled na stvarne društvene probleme i stanja izgradnje Sarajeva dovoljan je da ukaze na toliku situaciju u kojoj se ono nalazi i na obilnost pitanja koja se ovim problemima mora u buduću pokretati. Kao što se vidi, za svoju izgradnju Sarajeva mora da odigra godišnje neizmjereno veća sredstva od običnih metoda koje ima. Kad bi se prijedlozima koje se u ovom području ima-ju obavezno da uplati fondove i obezbijedi pokrivenje budžetskih rashoda, sredstva koja su sada u pitanju bila bi dovoljna da pokriju izgradnju samo jednog dijela od godišnje potrebnog stambenog prostora. Sa ovakvim načinom postupka ono nema nikakvih uslova za podizanje većih investicionih zajmova. Stoga se u predlagu društvenog plana grada Sarajeva najjedno od ovih pitanja i ne postavlja na dnevni red.

Medutim, postavljajući se pitanje na koji način može Sarajevo da riješi ove svoje probleme i u kome se roku, a obrtom na sredstva kojima raspolaže, može očekivati njihovo rješenje. Jasno je da se za ova pitanja ne mogu riješiti u kratkom vremenskom razdoblju. Jedno zbog toga što ova sve zahtijeva vanredno velika sredstva, drugo, što Republika pored pitanja Sarajeva ima da rješava i druga za godišnja opšteg interesa isto tako značajna pitanja. Sto se tiče materijalnih mogućnosti, i tu je jasno da Sarajevo mora u ovom redu da misli na vješta sredstva i na mogućnosti njihovog povećanja. S druge strane, zbog toga što ustanove Sarajeva imaju potrebama Bosne i Hercegovine, a neke od njih potrebama još drugih zemalja, u njihovoj izgradnji treba da uzme učešća i njih zajedno.

LJUBO BARIC

VITRUVIJE: »O ARHITEKTURI«

Prevedo sa latinskog jezika D-r Matija Lopac, profesor. Izdanje: »Svjetlost«, Sarajevo

Nakon dugog očekivanja konačno je prevedeno i našlo u štampu klasično djelo »O arhitekturi« — arhitekta i gradovnika Rimu Marša Vitruvija Poliona, koji je živio u prvom vijeku prije naše ere.

To djelo, koje je već davno prevedeno skoro na sve svjetske jezike i koje je doživjelo u mnogim zemljama, više izdanja, pisano je skoro prije dvije hiljade godina, a danas predstavlja jedino djelo iz oblasti arhitekture i gradovinarstva koje se odvijaju u doba klasi-

I danas postoji široko područje nauke koja se zove arhitektura i koja se bavi izgradnjom objekata. U ovom slučaju, arhitektura je nauka koja se bavi izgradnjom objekata. U ovom slučaju, arhitektura je nauka koja se bavi izgradnjom objekata.

U ovom slučaju, arhitektura je nauka koja se bavi izgradnjom objekata. U ovom slučaju, arhitektura je nauka koja se bavi izgradnjom objekata. U ovom slučaju, arhitektura je nauka koja se bavi izgradnjom objekata.

U ovom slučaju, arhitektura je nauka koja se bavi izgradnjom objekata. U ovom slučaju, arhitektura je nauka koja se bavi izgradnjom objekata.

Arhitektura, a prema tome i društveni rad arhitekta, imaju obilježja daleko od toga nego u doba Antike. Po sebi je Vitruvijev djelo jasno vidljivo. Vitruvij u svojim knjigama govori o izgradnji arhitekture, i to od postojanja opšteg pojmovnog i estetskog, klimatskog, matematičkog, pravnog i vjerskog gradovinskog materijala i kako se on dobiva, pa preko projektovanja i gradnje stambenih, javnih i vojnih objekata sve do izgradnje vjerskih, te postavljanja strojeva i sprava koji se u gradovinarstvu upotrebljavaju kao i vojnih naprava.

U svodima pojedinih knjiga, Vitruvij izjednačuje svoje opšte gledanje o onom što se zove i o čemu će govoriti, a to je postavljanje na stručno tumačenje pojedinog materijala. Danas se sa nas naročito interesantni njegovi uvodi, gdje upoznajemo Vitruvija kao govornika, upoznajemo njegov stav i njegovu gledanje. Ti uvodi nisu samo interesantni za arhitekta i inženjera već i za mnogo šir krug ljudi, jer nam se tu Vitruvij pokazuje kao veoma interesantna ličnost tog doba.

Naročito se mora poticati vrlo mladih koje Vitruvij ima o ljudima od nauke, o naučnom radu i stručnom obrazovanju. Iz njegovih uvoda vidimo kako oštro kritički namer i stih pažnju koja se paklanja nauki i umjetnim ljudima koji svojim radom ne koriste samo sebe, ali samo svojim građanima. Ono i svim narodima. Vitruvij se vrlo oštro obra na to što su stari Grci velike časti odavali atletama koji bi pobijedili na Olimpijskim i drugim igrama i što se uopšte, na jednoj strani, odaju svo primanja, odlikovanja i beneficije ljudima pobednicima u tim igrama, koji sveobuhvatno jačaju samo svoje tijelove, a ne pascina i naučnim ljudima koji svoje jačaju samo svojim umom, nego u naučnim stvarima pouke za poučavanje i imitiranje duha svih ljudi. Sta koristi ljudima što je bilo nepobjedivi Miron Atenanski ili ostali takvi pojedinci kad od njih imamo samo to da su bili glasoviti među svojim građanima dok su živili, veli Vitruvij, a Pitagorina nauka, Demokritova, Platonova, Aristotelova i ostali pametnih ljudi donosi plodove svim narednim dovesti knjigama.

Vitruvijevu misli o nerazdvojenosti prakse i teorije su tako jasno formulisane da se i danas mogu bez ikakvih navedenih izričaja prihvatiti. »Arhitektura se sastoji iz prakse i teorije« veli Vitruvij, koji je i sam praktički radnik — postolovno vanjsko i pisano, i koji je svo imo bio u praksi radio naučimo da teoretički objašnjava i objasni. Naučnik, danas kod mnogih naučnika stambenika ima ključna ili u teoriji ili u praksi, a mnogo više iz prakse, postavljači da jedni